

Бондаренко Т.Б.

старший викладач

Національний технічний університет України «КПІ»

ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ СИНОНІМІЧНИХ РЯДІВ

Мова є засобом соціальної комунікації, що безупинно розвивається й удосконалюється. Вона перебуває в постійній зміні, що детермінується поступальним рухом суспільства й супутніми екстралінгвістичними факторами, а також закономірностями розвитку самої мови як системи. Потреби людського спілкування, розвиток суспільства, необхідність вираження складних відносин і зв'язків між об'єктами реальної дійсності сприяють безперервному поповненню мови новими одиницями, а особливо в Синоніміка є одним із джерел збагачення мови виражальними засобами, тому вона становить особливий інтерес для розробки проблем, пов'язаних з формуванням культури мови, з вивченням мови й функціональних стилів мовлення, із проблемами стилістики тексту.

У сучасній лінгвістиці до визначення синонімії підходять в основному із трьох точок зору. В основу покладена або тотожність поняття (тотожність позначуваних словом предметів), або близькість значення, або, поряд із предметно-понятійною й семантичною спільністю, велика увага приділяється здатності синонімів замінити один одного в контексті.

У лінгвістичній літературі немає однастайності думок щодо питанню типології синонімів, а також визначення критеріїв та ознак синонімічних мовних одиниць. Їхня кількість варіюється від двох до дев'яти. Серед них установлюються необхідні й факультативні ознаки, а також визначається сполучення ознак, яке можна розглядати як достатню умову для синонімії.

Існує декілька класифікацій синонімів, що ґрунтуються на різних підходах.

На нашу думку наступна класифікація є найбільш повною:

I. За ступенем синонімічності – близькості значень і здатності замінювати один одного в контексті.

а) повні – тотожність значень і контекстів (дублети, варіанти) (укр. помідор – томат; *spirants – fricatives*);

б) часткові – збігаються тільки в частині значень і розрізняються стилістичним забарвленням і сполучуваністю (укр. холод – мороз; синонімічний ряд *cause – trigger – start*, члени якого являють собою часткові понятійні синоніми, розрізняються не стилістично, а відтінками змісту (*cause: make smth. happen; trigger - be the cause of smth. serious or violent; start - make a beginning of smth.*)).

II. За виконуваними функціями

1) семантичні (ідеографічні) – називають різні сторони позначуваного й розрізняються за вживанням:

а) спосіб дії (укр. погасити – задути; *to blow out – to quench*);

б) ступінь прояву ознаки (укр. запах - аромат, старий - древній);

(*power* – *force* – *energy* співвіднесені із загальним поняттям, максимально вираженим словом *power* (*power* – ability to do or act; *force* – power of body or mind; *energy* – force, capacity to do things and get things done; *beautiful* – *handsome* – *pretty* описують ту ж ознаку, виражену в різному ступені й властиву різним денотатам).

2) стилістичні – мають різну емоційно-експресивну силу, дають різну оцінку й належать до різних функціональних стилів.

Наприклад, у ряді *small/ little/ tiny/ wee* (girl) синоніми *small* і *little* відрізняються емотивністю (*small* – not large in degree, size, etc.; *little* – small, usually emotive, often preceded by another adjective, expressing feeling: *a pretty little girl*), *tiny* підсилює значення *small* (*tiny* – extremely small), а *wee* несе в собі семи не тільки розміру й емоційної оцінки, але й стилістичну ознаку приналежності до діалекту (*wee* – very small, Scottish).

3) семантико-стилістичні (укр. іти – тягтися; *to go* – *to trudge*).

III. За джерелом

1) між англійськими словами – *fair* – *beautiful*;

2) між англійськими й запозиченими словами – *belly* – *abdomen* (borrowed from Latin) – *stomach* (borrowed from French);

3) між запозиченими з інших мов словами – *instruction* (borrowed from Latin) – *guidance* (borrowed from French);

4) між народнопоетичним, застарілим і сучасним – *please* і *pray*; *dale*, *deed*, *fair* (поет.) – *valley*, *act*, *beautiful*;

5) між староанглійським і сучасним англійським – *eorpe*, *folde* – *soil*;

6) між варіантами й діалектами англійської мови – *cowshed/cowhouse*; *haystack/hayrick*; *tap/faucet*; *windshield/windscreen*.

Синоніми можуть також виконувати у мові різноманітні функції.

Семантичні функції синонімів:

1. Заміщення:

- слово – слово (укр. помідор – томат; *flee* – *fly* – *abscond* – *decamp*);

- слово – словосполучення (укр. перемоги – здобути перемогу; *to escape* – *to get into safety*);

- слово – фразеологізм (укр. обманювати – водити за ніс; *to escape* – *to take French leave*);

- слово – перифраз (укр. телевізор – блакитний екран; *small potatoes* – *trifles* дрібниці);

- повна назва – аббревіатура (*flu* – *influenza*).

2. Уточнення – розкриття властивостей, у межах одного фрагмента тексту (реалізується частковими омонімами – семантичними й семантико-стилістичними):

- інтенсивності, ступеня прояву ознаки (укр. ламати – трощити – розтрошувати; *to break* – *to crush*);

- якості (укр. бідний – жебрак; *beautiful* – *handsome* – *pretty*; *big* – *great* – *huge* – *bulky* – *massive* – *large*; *empty* – *devoid* – *vacuous*);

- властивості (укр. запах – аромат; *scent* – *odour*);

- дії (укр. погасити – задути; *to blow out* – *to quench*).

Стилістичні функції синонімів.

Реалізуються стилістичними або семантико-стилістичними синонімами.

1) функція оцінки – висока, поетична, розмовна, просторічна (*die/expire/pop off/ draw the last breath*);

2) функція стильової організації тексту – засіб градації (укр. молодий - юний - зелений);

3) евфемістична функція.

Так у реченні ... *they think we have come by this horse in some dishonest manner. Come by this horse in some dishonest manner* є евфемістичним перифразом «*we stole the horse*». У розповіді Г. Велса «*The Truth About Pyecraft*», замість вираження *getting rid of fat* автор уживає евфемістичний оборот *reducing weight* [2, 170].

Розуміння сутності синонімічних відносин тісно пов'язане з розумінням сутності й структури значення слова, його функціонування в системі мови, що постійно розвивається і оновлюється. Це дає можливість визначити моменти збігів між лексичними одиницями мовної системи, а також пояснити, чому семантичні контури слів, що мають однакову предметну або якісну віднесеність і належать до одного синонімічного ряду, виявляються різними [4, 301].

Ядро синонімічного ряду представлене центральною семою – компонентом, навколо якого розгортається поле значень ряду. Ця лексема є лексичним вираженням смислів, або семантичних ознак, притаманних цілому ряду, вона може замінити кожен із членів парадигми, будучи представником усієї парадигми. Периферичні одиниці поступово віддаляються за своїм значенням від ядра. Вони деталізують та конкретизують основне значення ряду. Зазвичай периферійні елементи перебувають у зв'язку з іншими семантичними полями, утворюючи при цьому лексико-семантичну цільність мовної системи [1, 56].

Крім того, стрижневе слово – домінанта, будучи носієм основного значення, спільного для всього синонімічного ряду, є стилістично нейтральним, найуживанішим й у словниках синонімів ставиться першим: *lasting, permanent, perpetual, durable, stable*.

Багатозначне слово, залежно від його конкретних значень, може бути домінантою різних синонімічних рядів: *lasting, enduring, long-lasting, long-lived, abiding, continuing, long-term, surviving, persisting, permanent; durable, constant, stable, established, secure, long-standing; unchanging, irreversible, immutable, eternal, undying, everlasting, unending, never-ending, unfading, changeless, indestructible, unceasing, unwavering, unfaltering*. Синонімічні ряди незамкнені. Вони можуть поповнюватися новими словами, втрачати застарілі слова.

Особливої уваги заслуговує, на нашу думку, вивчення функціонування синонімів у художніх текстах. Художній текст – це особливий вид тексту, основна функція якого передати реципієнтові естетичну інформацію. Художні тексти насичені різними засобами передачі образності, експресивності й емоційності. Саме синоніми є одним із засобів здійснення естетичної функції художніх творів; вони дозволяють уникати повторів, які вважаються стилістичним недоліком тексту, роблять текст більш образним і художньо насиченим. Синонімічні одиниці звичайно розрізняються за змістом або мають різну конотацію, тому наявність синонімічних рядів дозволяє щораз вибрати те слово, що максимально точно відповідає інтенції автора, а гра декількома синонімами в тексті – це потужний засіб значеннєвий нюансування.

Експресивна функція синонімів узгоджується з використанням різних виражальних засобів: епітетів, метафор (тільки при контекстній синонімії), фразеологізмів, стилістично маркованих слів (підвищених, знижених, термінологічних), гіпербол, літот. Використання синонімів дозволяє авторові художнього тексту особливо виділити одиниці інформації, підкреслити детальність описуваної дії, а також уникнути тавтології.

Публіцистичний стиль (особливо есе) має ряд спільних рис зі стилем художньої мови. Образність мови і, особливо, емоційні елементи мови, дуже характерні для публіцистичного стилю. Але у публіцистичному стилі образність має сталий характер. Метафори, порівняння, перифрази та інші засоби емоційного впливу беруться із загального мовного фонду виразних засобів.

Інша риса, яка зближує цей стиль зі стилем художньої мови, – це прояв індивідуального в викладі змісту. І тут, звичайно, ступінь прояву індивідуального обмежена особливостями самого стилю. [5, 135]

Аналіз прикметників синонімічного ряду англійських прикметників *lasting, permanent, perpetual, durable, stable* та *empty, blank, unoccupied, vacant, void* показали, що дані одиниці вживаються у всіх сферах життєдіяльності та присутні у всіх стилях мови, що пояснюється широкою різноманітністю семантичного значень кожного з них.

Щодо прийомів перекладу синонімічних одиниць, то нами було виділено генералізацію, конкретизацію, вилучення, використання контекстуальних та варіантних відповідників, модуляцію значення, компенсацію значення, морфологічні трансформації та заміни частин мови, описовий переклад (експлікація), фразеологічний переклад та використання словникового еквіваленту.

Література:

1. Вилюман В. Г. Английская синонимия. — М.: Высшая школа, 1980. — 128 с.
2. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка. — М., 1958. — 459 с.
3. Григорьева О.Н. Публицистический стиль в системе функциональных разновидностей языка// Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования. Учебное пособие. — М.: Изд-во МГУ, 2003. — 180.
4. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підруч. / Терех О.І. (ред.). — Вінниця : Нова Книга, 2000. — 448 с.
5. Тюленев С. В. Перевод как инструмент стилистического анализа художественного произведения. — М.: Готика, 2000. — 781 с.